

חושפים ונשרפים

עמירה שגב

לפני שבועיים הורשעו שני בכירים בעיריית לד במרמה, קבלת דבר במרמה ורישום כוזב במסמכי תאגיד. בשביל האיש שחשף את מעלליהם זו רק חצי נחמה. מאז פוטר מעבודתו בעירייה לפני שנתיים, שלמה תמיר למעשה מחוסר עבודה. עשיתי הסבה למחשבים, ניהול רשתות, אני עובד פה ושם בקייטנות, אבל אני רוצה לחזור לעבודה שלי, בה אני טוב ובזה אני אראה סגירת מעגל ועשיית צדק, " הוא אומר.

תמיר, בן 37 משהם, היה קצין כושר וקליעה בחטיבת גבעתי בדרגת סגן. לאחר שהות של שבע שנים בארצות הברית שב לארץ, ניגש למכרז על משרת קצין ביטחון של עיריית לוד וזכה. בנוסף לתפקידו כקב"ט התנדב למשטרה, הועסק במשימות שמירה ואבטחה בשכונות מעורבות וקיבל מכתבי הערכה ממנהלי המתנ"ס בעיר. במסגרת תפקידו בעירייה היה אחראי על המאבטחים בבתי הספר ומתחילת עבודתו הבחין התופעות מוזרות.

"המדובר היה בניסיון לדרוש תקנים למאבטחים במוסדות החינוך, על פי רשימת מוסדות ומתקני חינוך פיקטיבית, תוך חשד לשלשול הכספים המיועדים למטרות ביטחון, לכיסים פרטיים, " כך נכתב במחקר שהכין עו"ד דני אילן, בעריכתם של הפרופסורים אברהם פרידמן ופרנסס רדאי, וביוזמה משותפת עם עמותת "עוגן", המגינה על חושפי שחיתויות": תמיר פנה למבקר העירייה, שלא בדק את הממצאים ברצינות הראויה, מה שהביא אותו לתחנת המשטרה שבה התלונן על זיוף והונאה."

"פניתי למחלק הונאה במחוז מרכז, " מסביר תמיר, " ולא למשטרת לוד, שהיתה אמורה לפקח על מספר המאבטחים ולא עשתה זאת. ניידת ובה קצין מוסדות חינוך ושני שוטרים היתה אמורה לסייר כל בוקר ולדווח איפה התייצבו המאבטחים, לבדוק את מצב כלי הנשק שלהם ואת הרשיון להחזיק בנשק. איש מהם לא עלה על העובדה שמדובר בבתי ספר שלא קיימים. הבאתי למשטרה דוחות, צילומים של דוחות נוכחות יומיים, כולל במוסדות שלא קיימים שבהם היו רשומים מאבטחים ש-שבע שעות ביום. הבאתי גם הקלטות של שיחות עם מנהלים שניבו להניא אותי מהגשת התלונה ומודים בכל הפרטים. כשהתחילו לאיים עלי, צילמתי את מנהל מחלקת מוסדות החינוך משתמש ברכב ביטחון לצרכיו הפרטיים, לאחר שהסיר ממנו את מדבקות הזיהוי."

די מהר תמיר מצא את עצמו במעמד של מתגונן. מרגע שהגשתי את התלונה החלו התנכלויות, " הוא מספר. " למחרת הוציאו אותי לחופשה ללא תשלום, בתירוץ שהעברתי חומר לגורם זר, כלומר למשטרה. בעצת יועצים משפטיים החזירו אותי מיד. החליפו לי את הצילינדר של המנעול בחדר, כדי שלא אוכל להיכנס. מנעו ממני גישה לאגף הביטחון, לקחו את רשיון הנשק שהיה לי, אספו חומר על שיחות טלפון שאני מבצע ואחרי שבוע כינסו את בכירי העירייה, כולל נציגי וועד העובדים, הטיחו בי האשמות על התלונות שהגשתי והעבירו אותי לאגף החינוך, מה שהיווה פגיעה קשה בשכרי ובכל התנאים הנלווים. עברתי תקופה לא קלה. " הוא מסכם. " אבל מרגע שמגיעים לנקודת האל-חזור, חייבים להמשיך."

לאחר חודשיים באגף החינוך, הוא אומר, הודיעו לו על פיטוריו, לכאורה כחלק מהצמצומים בעירייה. בית הדין לעבודה קיבל את הנימוק לפיטורי ודחה תביעתו להוציא צו מניעה כנגד הפיטורים. הגשתי תביעת פיצויים, והשופטת לחצה עלי להתפשר. העירייה במצב כספי לא טוב, היא אמרה לי, תסכים לפשרה."

עכשיו תמיר מקווה לפתוח דף חדש בעירייה. גם הנימוק שהועלה ע"י העירייה, והתקבל בבית הדין, שאי אפשר להחזיר אותי לעבוד עם אנשים עליהם התלוננתי, בטל. שני האנשים שהורשעו (צבי אלון, שהיה מנהל אגף הביטחון בעירייה, ובי רומנו, שהיה מנהל מחלקת מוסדות החינוך) לא עובדים יותר בעיריית לוד. לאורך כל הדרך הוכח שאני צודק, אז למה אני צריך להיות מחוץ למערכת?

בימים אלה יוצא מכרז פנימי לתפקיד שעשיתי ; אני נלחם בכל האמצעים, כולל המשפטיים, להיות מוחזר לעירייה, כדי שאוכל לגשת למכרז, ואני לא מתכוון לוותר."

ארנונה עייש, היועצת המשפטית של עיריית לוד": בלי מכרז חיצוני, משפטית אין חובה להשיב את תמיר לעבודה, גם לא מוסרית, לאור קביעת בית הדין לעבודה כי הוא לא פוטר בשל חשיפת שחיתות." אבל רב גונדר בדימוס אריה ביבי, המכהן כראש הוועדה הקרואה בלוד וראש העיר בפועל, חושב אחרת. הוא מבטיח לחפש כל דרך שתאפשר להחזיר את תמיר לעבודתו.

צרות ועגמת נפש

עו"ד דני אילן החל במחקרו לפני שנתיים, במטרה לברר את היחס שבו נתקלים חושפי שחיתויות בבואם לבקש סיוע והגנה מבתי הדין לעבודה. הוא בדק תיקים של 15 עובדים, שפוטר ממקום עבודתם לאחר שחשפו בו שחיתויות, ותבעו מבתי הדין לעבודה להורות למעסיקיהם להשיבם לעבודה. בתי הדין לעבודה דחו את כל 13 התביעות שבהן הגיעו ההליכים לכלל הכרעה; שני המקרים הנותרים הסתיימו בפשרה מחוץ לבית הדין.

הסיב העיקרית לדחיית התביעה הייתה כישלונם של העובד המפוטר לשכנע את בית הדין כי פוטר בגלל חשיפת שחיתות. מאחר שהמעסיקים יודעים כי חשיפת שחיתות אינה סיבה לפיטורים, הם נוטים להמתין כמה חודשים אחרי החשיפה ומוצאים תירוץ אחר לפיטורים, לכאורה בלי קשר לחשיפה. לא רק ששופטי בית הדין לעבודה תמכו בעמדת המעסיקים בכל המקרים שנבדקו, אלא שעו"ד אילן מצא אצל השופטים התבטאויות והחלטות המשקפות יחס שלילי לחושפי השחיתויות.

משה שמעון חשף שחיתות במנהל הרכב במשרד האוצר. נפתחה חקירה ובעקבותיה הוגשו כתבי אישום והורשעו עובדים. שמעון פוטר וביקש את עזרת בית הדין לעבודה". אנו מרשים לעצמנו לייעץ לתובע לחדול מעבודת "חשיפת השחיתויות", כתבה השופטת עדנה גבריאלי בהחלטתה". בכך יחסוך לעצמו הרבה צרות ועגמת נפש."

המסר השלילי לחושפים פוטנציאליים, קובע המחקר, ניכר גם בדברים הבאים, מאותו פסק דין: "אין ספק שעובד, ככל שהוא ישר וכנה, צריך להבין את מקומו וחייב לגרום לכך שיוכלו לעבוד עמו בשקט ולא לעסוק בהתססת מקום העבודה וליצור אווירה של חוסר שקט מתמיד בין העובדים מטבע הדברים שעובד כזה איננו רצוי ואי אפשר לעבוד עמו."

במקרה שי יאיר פנחס, שחשף שחיתויות ב"סולל בונה" בסדר גודל של מיליוני שקלים וחזר בו מהפשרה שהושגה עמו, דחה השופט יצחק לובוצקי מבית הדין האזורי לעבודה בירושלים את תביעתו והעיר בהחלטתו: "חלילה לי מלתור אחרי נבכי נפשו של התובע." ואילו השופטת אלישבע ברק, שדנה בערעורו של פנחס לבית הדין הארצי לעבודה, סיכמה את התייחסותה למאבקו במילים: "צריך לוותר על המלחמה."

"העובד", קובע המחקר, מצוי בנחיתות מכרעת ביושבו על ספסלי התביעה בבית הדין. הציפייה כי השופטים ייטו לו חסד מתבררת כציפיית שווא. בית הדין אינו מגלה רגישות והבנה יתרות לתובע ולחשיפת השחיתות, ובמספר המקרים הוא אף מגלה יחס שלילי."

לא רק בתי הדין נוטים לצדד במעביד ומגלים יחס מתנכר אל חושפי השחיתויות. בסביבתם החברתית נוטים לראות בהם "מלשינים" וגם הרשויות לא תמיד ממהרות לפעול על פי המידע שהועבר אליהן. על כך מעיד סיפורו של שרה אכשטיין, שלא נכלל במחקרו של אילן ונחשף פה לראשונה. אכשטיין, מנהלת חשבונות בת 47, נשואה ואם לשלושה ילדים, עבדה במשך עשר שנים בעיריית חולון ושמונה שנים

באיגוד ערים לכיבוי אש, המשותף לחולון, בת ים ואזור. היא אישה חמה, תוססת ובעלת חברים רבים, כלל לא מתאימה לדימוי של מתריע בשער כטיפוס כפייתי שמתפקד בבדידות מזהרת וחיי קודש למלחמה בשחיתות. גם לאחר שפוטרה נשמרים קשריה החמים עם רוב האנשים שעבדה עמם, ומקצתם ממשיכם לספק לה חומרים לעיבוי חקירת המשטרה.

את המידע העבירה לרשויות בתחילת, 98 אחרי שנים שבהן צפתה בשתיקה ובתסכול כיצד " אנשים שעושים בכספי הציבור ובשרותי ציבור כבתוך שלהם, מתמרנים מערכות משפט ומסרבים לפעול על פי החוק, על פי החלטות מבקרי העירייה, מבקר המדינה והממונה על הכנסות המדינה." אבל במשך הזמן נראה לה שדבר לא נעשה". אם אני אתן לך את כל ההסתעפויות של הפרשה בתוך הפרשה הזאת, ועד לאיזה גובה מגיע הלכלוך והחיפוי, תחשבי שאני פרנואידית מטורפת שרואה קנוניה כללית בכל דבר, אז בואי נסתפק רק במה שהמשטרה חוקרת."

על חשבון הקופה הציבורית

יצחק רוקניאן היה מנהל האגף לאיכות הסביבה בעיריית חולון וחבר מועצת איגוד הכבאות מטעמה. 1984 - החל למלא באיגוד גם תפקידי גזבר ומזכיר. על פי תקנות שירותי הכבאות, אין לשלם שכר או החזר הוצאות לגזבר ולמזכיר, אלא באישור שר הפנים. בעניין רוקניאן לא התבקש אישור השר, ובכל זאת קיבל האיש במשך שנים תשלום על מילוי תפקידיו באיגוד.

1992 - פרש רוקניאן מעבודתו בעירייה ויצא לפנסיה מוקדמת בגיל 48 שבע שנים פחות מהגיל המותר. לטענת האוצר, היטיבה העירייה עם רוקניאן גם בחישוב אחוזי הגמלה שלו, והוא קיבל קצבה גדולה ב-14% - מהמגיע לו. באיגוד הערים לכבאות, שם הוא ממשיך לעבוד, הוגדל היקף משרתו ל-100% - והוא מקבל שכר של 20 אלף שקל בחודש. ההגדלה הולידה הפרת חוק חדשה: על פי התקנות, כאשר פנסיונר של מוסד ציבורי מקבל 100% שכר מקופה ציבורית אחרת, יש לקצץ שני-שלישים מקצבת הפנסיה שלו. על פי חישובי האוצר מסתכמים התשלומים העודפים שקיבל הפנסיונר רוקניאן מעיריית חולון ב-300 אלף שקל.

כמנהלת חשבונות עבדה אכשטיין תחת הגזבר רוקניאן ולדבריה נחשבה אשת אמונו. אכשטיין טוענת, שבין רוקניאן למפקד שירותי הכבאות, טפסר אבי פרץ, התפתח מאבק של שליטה באיגוד הכבאות, והשניים החלו לאסוף מידע זה על זה (שניהם מכחישים זאת). אבל הם לא הגישו תלונות הדדיות בעצמם. תנאי השכר המפליגים ש שני הבכירים ניקרו את עיניהם של הכפופים להם, שרבים מהם נאלצים להסתפק בפחות מהשכר הממוצע המשק, ואל הרשויות החל להגיע מידע מחשיד: פרץ השתמש בכלי רכב של התחנה להסעות של בני משפחתו, ניצל כבאים לעבודות פרטיות בביתו, איפשר לבנו להשתמש בתחנה לצורכי מוסך פרטי ועוד. בעניין רוקניאן התמקדו הטענות בעובדה שהוא מקבל שכר ללא אישור.

הכוחות שהגנו על רוניאן, פעיל במפלגת העבודה בחולון ומקורב לראש העיר מוטי ששון, היו חזקים יותר. דוחו"ת מבקר העירייה ומבקרת המדינה משנת 95' הכילו ביקורת על תנאי פרישתו מהעירייה, ואילו הממונה על הכנות המדינה, יובל רכלבסקי, קבע כי " העסקתו באיגוד אינה חוקית ושכרו שולם לו לא כדין," אך האחראים על תיקון המצב לא עשו דבר.

פרץ, לעומת זאת, הושעה מעבודתו ונפתח נגדו הליך בבית הדין למשמעת של הרשויות המקומיות באשדוד. במקומו נשכר לפקד על שירותי הכבאות סא"ל (מיל') יורם אסיף, שזכה לשבחים על תפקודו. הדיונים המשמעתיים נגרר במשך 3 שנים; לבסוף, בשנת 97' הרשיע בית הדין המשמעתי את פרץ בשורה של עבירות. עתה נדרשו העירייה ואיגוד הכבאות להחליט איזו עמדה לנקוט בדיון על חומרת העונש.

"לעניות דעתי, פסק הדין מחייב למצות את כל חמרת הדין עם מר פרץ כדי לבער

שחיתות זו מהשורש, כתב היועץ המשפטי של העירייה והאיגוד, עו"ד שמואל ורזגר, בחוות דעתו. החזרתו של מר פרץ לעבודה בתחנה אינה מתיישבת עם פסק הדין, אך למעלה מכך, יש לזכור כי במשך שלוש שנים ויותר מנהל מר פרץ מלחמה משפטית זו ומאלץ את האיגוד לשלם לו דמי השעיה של מאות אלפי שקלים על חשבון התקציב הציבורי, למרות שידע היטב כי היה אחראי לכל המעשים בהם הורשע בבית הדין נאמר לי מפורשות על ידי אנשים המופקדים כיום על האיגוד, כי אף אם ההרשעות בפסק הדין לא היו חמורות כפי שהן, החזרתו של מר פרץ לתחנה (לאור העובדה כי כל הקצינים הבכירים, ראשי המשמרות, העידו נגדו ולמעשה הביאו להרשעתו) תיצור מצב בלתי אפשרי בתחנה, שידרדר אותה לעברי פי פחת."

לטענת אכשטיין, מאחורי הקלעים נרקמה תוכנית שנועדה להביא לכך שהעירייה לא תתבע את פיטוריו של פרץ, וכך תיסלל דרכו בחזרה לתפקיד. הרעיון היה לדחוק לפינה את יצחק רוקניאן. אמיל מנור, שהיה אז חבר מועצת עיריית חולון מטעם צומת, עתר לבג"ץ נגד רוקניאן ועיריית חולון, בדרישה לבטל בדיעבד את הסדרי העסקתו החריגים בעירייה, ולקצץ בהתאם את תשלומי הפנסיה שלו. את הכסף למימון העתירה גייסה קבוצת כבאים, ובראשם מפקדם המושעה, אבי פרץ.

אמיל מנור, שכבר אינו חבר מועצה, אינו מוכן לדבר על הפרשה, אבל אבי פרץ מאשר: "אמיל מנור הגיש את הבג"ץ נגד רוקניאן, ואנחנו, מספר עובדים, מימנו את הבג"ץ, זה נכון. למה הסכמתי להשתתף במימון? כי חשבתי שבמלחמה כמו במלחמה. אמרתי, אם מנור מוכן להגיש בג"ץ והמחיר לא בשמיים, אז מה אכפת לי לנסות!"

"רוקניאן בא אלי לבן כמו סיד כשנודע לו שהוגשה עתירה, מספרת אכשטיין. "זה כבר לא איומים במסדרון, או דוחות של מבקרים, זה כבר דבר רציני. בנוכחותי ובתינוכי נרקמה עסקה: להדיח את יורם אסיף, לא לדרוש את פיטוריו של אבי פרץ בבית הדין למשמעת ולהחזיר אותו לעבודה, וכל זאת תמורת משיכת העתירה בבג"ץ. בנוסף דרש פרץ, שסכום של 500,7 שקל לחודש תמורת 65 שעות נוספות, ששולם לו עד להשעייתו, יוחזר לו רטרואקטיווי על תקופת ההשעיה. הסכם הפשרה שאליו הגיעו הצדדים - לרוקניאן ינוכו אלף שקל בחודש מהפנסיה החודשית שלו מעתה ועד עולם - קיבל בבג"ץ תוקף של פסק דין. יורם אסיף קיבל פיצויים נדיבים ונשלח הביתה, ואבי פרץ הוחזר לתפקיד המפקד. אני התבקשתי לרשום לו צ'ק על סך 77 אלף שקל, החזר שעות נוספות."

סולחה ליד הכותל

בית הדין המשמעתי של הרשויות המקומיות גזר על פרץ עונש קל: פיטורים על תנאי למשך שנה. מאחר שבית הדין הזה פורק לפני שנה, אין בינתיים גישה אל תיקיו, ולכן אי אפשר לדעת באיזו לשון הוצגה לבית הדין, אם בכלל, דרישת העירייה לפטרו. התוצאה על כל פנים ידועה: בית הדין הורה להחזיר את פרץ מיד לעבודתו.

"למיטב זכרוני ראש העיר ביקש את פיטוריו, אך בית הדין חשב אחרת, אומר עו"ד ורזגר, היועץ המשפטי של העירייה ואיגוד הכבאות.

- שרה אכשטיין טוענת כי היתה מעורבת בעסקה להחזקת פרץ לעבודה.

"אין מקום להתייחס לטענה שהיא בגדר שמועה, ולא ממצא שגוף מוסמך קבע אותו. בית הדין למשמעת איננו קשור ולא יכול להיות קשור לעסקאות."

"מה ששבר אותי, אומרת אכשטיין, היתה המזימה לסלק את יורם אסיף, שהיה בחור מקסים, נעים, חכם, ישר, חרוץ, פשוט אין לי מילים." רוקניאן מכחיש מעורבות בכל עסקה שהיא. "לא היתה שום קומבינה, הוא טוען. להערכתו, העונש הקל שנגזר על פרץ בבית הדין המשמעתי היו תוצאה של עדויות אופי חיוביות שהושמעו שם. הסכם הפשרה בבג"ץ "סוכם בין שלושת עורכי הדין של הצדדים ואין לזה שום קשר אלי. הם חשבו שהם עלולים להפסיד במשפט. אמיל מנור לא נשלט על ידי אבי פרץ ולי אין שום

עסקה עם אבי פרץ.

-שרה אכשטיין אומרת שהיא תיווכה ביניכם.

"היא בחורה שמדמינת, קומבינטור מספר אחד. הכל היה בסדר ונקי וחוקי. היא גנבה מסמכים ופיטרו אותה, ובגלל זה יש לה רגשי נקמה והיא לא בוחלת בשום אמצעי."

גם אבי פרץ טוען שלא היתה עסקה. "זה מצוץ מהאצבע, הוא אומר". אני הלכתי בתום לב לבית המשפט ואני שמח שחזרתי בשלום. שלושה שופטים החליטו להחזיר אותי לעבודה."

אם היתה עסקה, כטענת אכשטיין, היא נחתמה כנראה במרס '98 ליד הכותל בירושלים, בנוכחות חבר מועצת עיריית חולון, אהרן נשיא. זה נכון שהיתה פגישה, לקחתי אותם לעשות ביניהם סולחה בכותל, "אומר נשיא". הם הבטיחו אחד לשני שילכו יד ביד ויובילו את הנושא בצורה מכובדת, לא לפגוע אחד בשני ולא לפגוע במערכת. אני לא נכנס לכל הפרטים. לחצו ידיים ביניהם וזהו."

פרטים נוספים על מה שדובר באותה נסיעה אפשר ללמוד מעדות שנתן אבי פרץ בבוררות שנעשתה אחרי פיטוריה של אכשטיין. נסעתי לכותל עם רוקניאן ונשיא, העיר פרץ. נסענו רק פעם אחת. לא היינו ברוגז. דיברתי עם רוקניאן לאורך כל הדרך, היו לנו חילוקי דעות ובעיות משפטיות, בבית הדין למשמעת."

- אם לא היתה קומבינה, למה נסעתם לכותל ונשבעתם בתקיעת כף להפסיק את המלחמה?

פרץ, השבוע: "די, די, עזבי. לא רוצה לדבר יותר."

תגובת דובר נציבות כבאות והצלה ראשית, משה מסקו: "ענין ה'קומבינה' נמצא בבדיקה. כל עניין משכורתו של רוקניאן, כולל מרכיבי שכרו נמצא בבית הדין לעבודה ובטיפולו של הממונה על יחידת האכיפה במשרד האוצר, שמואל נחמני, כאשר רוקניאן כבר כמעט שנה מחזיר כספים לקופת המדינה."

קרקס בוועדת הפנים

כאשר שרה אכשטיין החליטה לפעול היא חששה בתחילה להיחשף בעצמה. את המידע על העסקה שבה היתה מעורבת, כמו על תנאי השכר של רוקניאן ושל פרץ, היא העבירה לחבר מועצת עיריית בת ים, אלברט עזרא. בינואר '98 הגיש עזרא תלונה למבקר המדינה ובמאי '98 למשטרה. אבל המשטרה לא פתחה בחקירה כנגד פרץ ורוקניאן, כפי שמאשרת בדיעבד דוברת מחוז תל אביב, סני"צ שלומית הרצברג: "ב-1998 - הועבר תיק חקירה בגין הפרת אמונים, גניבה בידי עובד ציבור שיש לו זיקה, לידי מבקר משרד הפנים, וזאת בהנחיית פרקליטות המדינה."

אכשטיין הבחינה שהרשויות אינן ממהרות לפעול, ופנתה לעזרת התנועה לאיכות השלטון. כשהגיע לעירייה מכתב מהתנועה, הם הבינו שמדובר בחומר שרק אני יכולתי להעביר. הם חיכו עד הבחירות לרשויות, והעבירו אותי לצריף ריק לכמה חודשים. ביולי '99 פוטרתי. אני- שיש עלי המלצות מכל הגורמים, שהשתתפתי במלחמת יום כיפו בהצפנה ופענוח וקיבלתי תעודת הצטיינות- אני כבר שנתיים יושבת בבית והם ממשיכים בשלהם ולא עושים להם כלום."

היא נתקלה במחסום אחר מחסום. למי לא פניתי? כולם מעבירים את האחריות מאחד לשני ולאף אחד לא ממש איכפת. חברי הכנסת אילן גילאון וזהבה גלאון ניסו לעזור, הגיעו איתי לוועדת הפנים של הכנסת. עשו מאתנו שם קרקס, וגם הם התייאשו."

ח"כ אילן גילאון: "לא התייאשתי, הייתי בהלם. באתי לוועדת הפנים של הכנסת עם מידע שלדעתי היה מצמרר, בעיקר בהתחשב בכך שכבאים עובדים על משכורת של 00,4 שקל וגם את זה הם לא מקבלים בזמן, כי אין כסף. וכאן יש בן אדם שהחליט שהוא חשב, כי יצאה לאור העובדה שגזבר ומזכיר לא אמורים לקבל שכר, מקבל

תוספת כוננות של כבאי מבצעי כשבחיים שלו הוא לא החזיק צינור כבוי- שחיתות שפשוט לא תאמן ולאנשים בוועדת הפנים זה נראה הכי מקובל שיש. חשבתי שאני שולף להם תלוש כזה וכולם נופלים. מה פתאום? הם עוד כעסו עלי שאני בא להרע תנאים של עובד, לפגוע בפרנסה שלו."

גילאון פנה לממונה על השכר באוצר". כתוצאה מהפנייה שלי, ומכל המידע ששרה אכשטיין העבירה, הוא הודיע במכתב חריף לעיריית חולון, שהרוקניאן הזה צריך להחזיר את כל עודפי השכר שלו לקופה הציבורית. בזה התפקיד שלי הסתיים ואני מבין שעכשיו יש חקירת משטרה. הבעיה המרכזית היא ששרה אכשטיין עכשיו בחוץ, כמו רבים אחרים במצבה, והמושחתים האלה יושבים בפנים ועליהם מגינים מכל הכיוונים."

בינתיים ביקשה אכשטיין ממברק המדינה להורות לאיגוד הכבאות להחזירה לעבודה. מעמותת "עוגן" פנו בעניינה להסתדרות וזאת הציעה לייצג אותה בבית הדין לעבודה. "הם הסכימו לבוררות של רינה גרוס, אב בית הדין למשמעת של עובדי המדינה," אומרת אכשטיין. בבוררות היא נתקלה במכשלת החוק שאמור להגן על אנשים במצבה: כדי שתוחזר לעבודה היה עליה לשכנע את הבוררת השיפוטית שפיטוריה היו אך ורק כתוצאה של תלונותיה על הממונים עליה". גרוס קבעה שפיטורתי הניגוד להסכם הקיבוצי, אבל לא רק בגלל הטענות שנטענו נגד בכירי האיגוד, אלא גם בגלל היחסים העכורים ביני לבין הממונים."

-למה רצית לחזור למקום העבודה שבו מתנכלים לך?

"מה זאת אומרת? זה של אבא שלהם? פרינציפ. מקום ציבורי זה מקום פרטי של מישהו? אם עורך דין פרטי לא רוצה אותי, זאת זכותו. אבל יש מנהל ציבורי. יש חוק ציבורי. מה זה פה, הפקרות?"

-ניסית למצוא עבודה במקומות אחרים?

"בטח שניסיתי. אני בת 47 כששואלים אותי למה פוטרתי, מה אני יכולה לענות? בעקבות חשיפת שחיתות? אז מי ירצה אותי? מה אני אגיד, פוטרתי כי לא הייתי בסדר? הייתי ועוד איך בסדר."

-היית עושה זאת שוב?

"ועוד איך. חבל שלא עשיתי את זה קודם."

אבל מאבקה של אכשטיין אינו רק סיפור של אכזבות. בינואר 2000 הודיע הממונה על הכנסות המדינה, יובל רכבלסקי, לעיריית חולון שהסכם הפרשה שקיבל תוקף של פסק דין בבג"ץ אינו חוקי, והוא תובע את השבת כל הכספים ששולמו לרוקניאן שלא כדין כל השנים. בתגובה תבע רוקניאן את רכבלסקי בבית הדין לעבודה, בטענה שהסכם הפרישה שלו מ'92 - נחתם עם עיריית חולון והעירייה צריכה לעמוד בו. האוצר, טוען רוקניאן, אינו רשאי היום לפגוע בתנאים שקיבל, גם אם לדעתו אלה תנאים לא חוקיים.

בעקבות זאת אכשטיין מצאה עצמה פתאום מחוזרת על ידי כל הגורמים שקודם דחו אותה הלוך ושוב. מפלג ההונאה של משטרת מחוז תל אביב חוקר את הפרשה במרץ רב (למרבה האירוניה, רפ"ק מוטי אבני, שאחראי על החקירה, הוא זה שב'98 - שהסתפק בהעברת המידע למבקר המדינה), עו"ד יעל בר-לב מפרקליטות המדינה מונתה לטפל בתיק, בשבוע שעבר התקיים מפגש משותף של שני הצוותים ולאכשטיין נמסר שמכתב הוקרה בדרך אליה.

אחרי החלטת הבוררות חזר עניינה של אכשטיין לבית הדין לעבודה, שם תידון בתום הפגרה תביעתה לפיצויי פיטורים מוגדלים מעיריית חולון". לעבודה של י באיגוד אני כבר לא אוכל לחזור, כי פסק הבוררות הוא סופי, היא אומרת". אז לפחות שאני אקבל פיצוי צודק על מה שעברתי ושהאנשים האלה יקבלו עונש ויחזירו את כל הכספים, שלי ושלך, שהם קיבלו כל השנים."

הנוק נמדד במיליונים

התחנה הסופית שאליה הגיעה אכשטיין רק אחרי דרך חתחתים מתסכלת- דרישת פיצוי כספי מוגדל, בליט ברירה- צריכה, לדעת פרופ' פרידמן, להיות מלכתחילה מטרתם של חושפי שחיתויות". המסקנה שלי מהמחקר היא שישועה גדולה לא באה למגלי מעשה שחיתות מבתי הדין לעבודה ואף לא מנציב תלונות הציבור במשרד מבקר המדינה, "אומר פרידמן". הרושם שנוצר הוא ששופטים נוטים יותר להאמין למעסיק מאשר לעובד שמגלה שחיתות, למרות שבאופן מעשי, לפחות באותם מקרים ש"עוגן" תומכת בהם בפנייתם לבית הדין, מדובר באנשים שעל פניו נראה שיש להם ובאמת התנכלו להם בעקבות חשיפת שחיתות."

פרידמן, שהיה נציב שירות המדינה, מכיר את הבעיה גם מצדו השני של המתרס, צד המעסיקים". הבעיות אינן פשוטות, "הוא אומר". כמי שקצת מצוי במנהל ציבורי אני יודע שזה לא פשוט להמשיך ולהעסיק עובד שגילה מעשי שחיתות. זו אולי נקודת המחלוקת ביני לבין מיה קוך, שאצלה אין פשרות בתביעה להחזיר את העובד למקום העבודה שממנו פוטר, אם זה מה שהוא רוצה. העובד, גם אם יוחזר לעבודה, סביר שברוב המקרים ינודה מבחינה חברתית. בנוסף, ואת זה צריך לציין, מדובר באנשים שיש בהם תכונה מיוחדת. הם 'כאלה'. וה'כאליות' הזאת היא בעייתית. לכן, לדעתי, ההתעקשות על החזרתם לעבודה היא לא עצה נכונה."

כשהופיע עם חברי עמותת "עוגן" בוועדת העבודה של הכנסת, הציע פרידמן פתרון אחר, שלדעתו הוגן ומעשי הרבה יותר". אני חושב שהמעסיק יכול לשחרר עובדים כאלה מהעבודה, אבל הוא צריך לפצות אותם באופן ראלי על הנוק שצפוי להם. כלומר, להכפיל את הסיכוי שלא ימצאו עבודה, והוא גדול מאוד, בסך ההכנסות שהיו מרוויחים לו היו ממשיכים לעבוד. תגובת המעסיקים היתה', אתה מדבר על מיליונים, לא בא בחשבון'. העובד יכול לספוג נזק של מיליונים והמעסיק לא?"

פרידמן מניח שזה יהיה הפתרון שאליה יגיעו כולם לבסוף", כי המערכות, אם הן רוצות להיות נקיות, חייבות להשתמש בעובדים שיגלו מעשי שחיתות; וגם להיערך מראש לשלם על כך בהתאם, בבוא הזמן."

מיה קוך, יו"ר עמותת "עוגן", עוד לא השתכנעה בכך לחלוטין". בנאדם שנלחם על טוהר המידות, על המוסר, למה דווקא אותו לזרוק, בעיקר אם המושחתים שחשף כבר אינם שם? לפרופסור פרידמן יש הרבה ניסיון בנושא, "היא מסכימה, אבל חולקת על ההכללות שהוא עושה". ראשית, אמנם יש בין העובדים האלה אנשים בעיתים, אבל רובם אנשים שלא חיפשו שחיתות, אלא שהשחיתות היא שגררה אותם למצבים בלתי אפשריים. רובם רק רוצים מקור פרנסה למשפחתם, וזה כמעט בלתי אפשרי מבחינתם. יש לי הרבה כבוד לפרופסור פרידמן, אבל גם לחושף השחיתות שמתעקש לחזור למקום עבודתו וצריך לעזור לו בכך."

עם כל הצער והכאב, קוך מבינה שיש משהו בהצעתו של פרידמן, אם כי היא מצפה לתוצאה שונה". מעביד שישמע שהוא יצטרך לשלם אלף אחוז פיצויים יעדיף לשמור על העובד במקום העבודה במקום לפטר אותו, ולדאוג שהאווירה סביבו תהיה טובה, "מקווה קוך."

בגלל מילה אחת

שני חוקים עומדים לכאורה לימינם של חושפי שחיתויות. החור לעידוד טוהר המידות בשירות הציבורי נותן להם טפיחת עידוד על השכם בדמות תעודת הוקרה ממקום העבודה או מנשיא המדינה. החוק השני אמור להגן עליהם מפני פגיעה בעקבות חשיפה. זהו "חוק הגנה על עובדים (חשיפת עבירות ופגיעה בטוהר המידות או במנהל התקין,)" הנוקט לשון מצמצמת": לא יפגע מעביד בתנאי עבודתו של עובד, ולא יפטר בשל כך בלבד, עובד שהגיש תלונה. "המחקר של אילן, פרידמן ורודאי קובע, שהניסוח הזה- "בשל כך בלבד"- משחק לידי המעביד", שברוב המקרים אינו מתקשה לגייס נימוקים נוספים לפיטורים. "מסיבה זאת הגישה קבוצת ח"כים הצעת תיקון לחוק, שבה הם מבקשים למחוק את המילה "בלבד."

אם יתקבל התיקון תהיה לחושפי השחיתויות הגנה ממשית יותר בבואם לבית הדין. בינתיים פתוחה לפנייהם גם האפשרות שלפנייה אל מבקר המדינה, שבסמכותו להורות בצו על החזרת חושפי השחיתויות בעבודה. בדרך זו נקטו אברהם בר לב, קניין טכני בבית החולים וולפסון בחולון, שחשף מעשה שחיתות במוסד; ואתי ארביב, מבקרת איכות במשרד החקלאות, שחשפה חשדות למעורבות כימיקלים בפרות וירקות מתוצרת גוש קטיף, שאמורים להיות אורגניים. שניהם פוטרו, מבקר המדינה הוצא צווים המורים על החזרתם לעבודה, אלא שהצווים לא כובדו.

בר לב, גמלאי של משרד הביטחון, עובד מאז בעבודות סבלות מזדמנות. אתי ארביב מובטלת, והיא ומשפחתה מנודים ומוחרמים ממקום מגוריהם, נצר חזני שבגוש קטיף. הצעד הבא הפתוח לפנייהם בוא תביעה מבית הדין לעבודה שיכפה את מימושם של צווי המבקר.

"צווים כאלה נדירים מאוד, " אומר פרופ' פרידמן". חלק גדול מהפניות לבית הדין הן כתוצאה מכך שמבקר המדינה לא הוציא את הצו המבוקש. כך שמבקר המדינה זה אמנם פתח נוסף, אבל כזה שאינו נותן מענה מספיק טוב."

אפשרות נוספת היא עתירה לבג"ץ, אלא שבג"ץ אינו מממהר להתערב ביחסים שבין מוסד ציבורי לעובדיו, כפי שהותה ענת פקטור, רס"ר לשעבר במשטרה, שחשפה פעילות לא תקינה באגף התנועה. פקטור הוצבה לתפקידים במקומות רחוקים ולבסוף פוטרה. היא עתרה לבג"ץ נגד הפיטורים, אבל עתירתה נדחתה על הסף. היא שקלה לעתור להרכב רחב יותר, אבל מאחר שכבר החזיקה בתואר ראשון במשפטים, ויתרה על המשך המאבק, המשיכה ללמוד וכיום היא עורכת דין.

גם התקשורת, שאמורה בסיקורה לעודד לחץ ציבורי לטובת חושפי השחיתויות, אכזבה אותם. יש היום יותר ויותר כאלה שמסרבים בכל תוקף לגייס את התקשורת למאבקם, אומרת מיה קוד. עמותת "עוגן" בראשותה מטפלת ב-80 מקרים של התנכלות לחושפי שחיתויות, שסיננה מתוך 7000 - פניות שהגיעו אליה. החשיפה העיתונאית, התברר להם, מעוררת במקרה הטוב צקצוק לשון ביום הפרסום; ברוב המקרים אין לפרסום המשך והפרשה שנחשפה נשכחת במהירות.

בסופו של דבר, הם טוענים, חושף שחיתות נשאר לבדו מול בתי הדין, שמראש אינם רואים בעין יפה פנייה לתקשורת. הפרסום גם פוגע בסיכויו למצוא עבודה חלופית. והגרוע מכל, סביבתו הקרובה לא תמיד ששה לשלם יחד אתו את מחיר החשיפה. בישראל עוד לא עשו מחקר כזה, אבל מחקרים שנעשו בארצות הברית הראו שרבים מחושפי השחיתויות התגרשו בשל המתח הנפשי והקשיים הכלכליים 10% - הודו כי ניסו להתאבד.

לעמותת "עוגן" ידוע על משפחות בישראל שהתפרקו בשל חשיפת השחיתות והתנכלויות שבאו בעקבותיה. בתקשורת פורסם גם מקרה מוות אחד. לפני כשנתיים נמצאה גופתו של א', מנהל אדמיניסטרטיווי שחשף מעשי שחיתות בהנהלת המוסד הציבורי בו עבד, ופוטר. למרות טענת המשטרה כי א' התאבד, מסרבת משפחתו לקבל זאת וממשיכה להאמין כימת משברון לב (חתר הפרטים נשארו חסויים לבקשת המשפחה). כך או כך, לאיש מהנוגעים בדבר אין ספק שמה שהכריע את א' היו ההשפלה הגדולה ותחושת העוול הגדול שנגרם לו לאחר שסיכן את עצמו לטובת הכלל ובמקום הכרת תודה פוטר וחייב נהרסו.

אנה מרקס חיה וקיימת

"השמש שלחה קרן מלובנת אל האדמה. יום חדש עמד בפתח. אנה מרקס לא היתה בו. הוא התחיל בלעדיה. היא תכננה להופיע במשפט החברים, אבל הכל התנהל אחרת. גוויתה שסועת הגרון נמצאה זרוקה במזבלה העירונית. העיתונות דיווחה באותיות קידוש לבנה: חלום הביעותים המטורף חלף. החיי ב' כחול לבן' שבו למסלולם."

אנה מרקס היא מיה קוד, ובשורת אלה מסתיים הספר "אנה מ". שכתב לפני כשנה דר' חיים חיימוב, רופא וסופר, בהשראת המאבק הממושך והנואש שניהלה קוד בהנהלת תנובה ושלוחיה. קוד, שחשפה לפני כ-15 שנה מעשי הונאה, מעילה ומרמה בסניף

תנובה בשוק הסיטונאי בתל אביב, שבו עבדה כמנהלת חשבונות, נתקלה במערכת השמצות ששיאה בפרסום חוות דעת פסיכיאטרית מביכה שהזמינה הנהלת תנובה.

בניגוד לספר, מיה קוד לא התאבדה ולא נרצחה, והיא חיה וקיימת וגרה ברמת-גן. היא פוטרה מעבודתה ולא שבה אליה גם אחרי שהורשעו שלושה עובדים בגניבת רבבות דולרים. לפני כעשר שנים הקימה את עמותת "עוגן" לעידוד טוהר המידות והגנה על חושפי שחיתויות, ולפני שנה, בתום הליך משפטי שנמשך תשע שנים, זכתה בתביעה נגד הפסיכיאטר משה אבנון, שאיבחן אותה כחולת נפש בלי שבדק אותה ולו פעם אחת. בית המשפט חייב אותו שללם לקוד פיצוי בסך 100 אלף שקל.